

УДК 329.7

DOI: 10.46493/2663-2675.31(6).2021.9-19

Михайло Харишин*кандидат історичних наук,
м. Київ, Україна

Політичне русинство: історична ретроспектива його виникнення та геополітичної трансформації

Анотація. З розпадом Радянського Союзу, а особливо з початком російської агресії проти Української держави, питання «політичного русинства», як і русинізму загалом, стало сьогодні дієвим інструментом шантажу та знищення з боку Росії широкого кола країн Центральної та Східної Європи. За словами автора статті, це насамперед Україна, Словаччина, Польща та Румунія, Чехія, Молдова та балканські держави, де проживає велика україно-русинська громада. З огляду на геополітичні завдання, які ставлять перед собою провідні політичні суб'єкти, центр такого впливу, на думку автора, може зміщуватися, хоча Україна завжди залишається серед ключових цілей. Питання протидії сучасним викликам і загрозам, серед яких політичний русинизм тощо, – закликає до більш уважного вивчення цієї проблеми. Він має на меті коротко висвітлити основні етапи становлення та розвитку політичного русинства, показати деякі практичні кроки ідеологів русинізму, якими керуються спецслужби сусідніх держав з метою дестабілізації ситуації в Україні. У статті аналізуються витоки політичного русинізму, основні ідеологічні засади, зокрема сучасної форми «неорусинізму». Автор демонструє історичний зв'язок між російським використанням русинізму та сучасною ситуацією в регіоні. На думку автора, глибоке розуміння природи політичного русинізму дозволить різним зацікавленим інституціям України, зокрема державним органам, ефективно нейтралізувати та запобігати, в тому числі в рамках багатоматричних міжнародних платформ, спробам окремих сусідніх держав, насамперед Росії, дестабілізувати ситуацію в Україні, використовуючи це явище як один із ефективних інструментів гібридної війни

Ключові слова: русинізм, політичний русинізм, «руський мир», Підкарпатська Русь, Карпатська Україна, Закарпаття, національна ідентичність

Вступ

Питання політичного русинства, як і русинства взагалі, періодично нагадують про себе громадськості уже майже два століття. Здавалося б виключно локальне явище, яке при нормальному розвитку політико-економічної системи, щонайбільше, мало би суто культурологічне забарвлення у рамках декількох прикордонних регіонів Східної Європи, в дійсності стало інструментом шантажу та деструкції для цілої низки країн. Йдеться передусім про Україну, яку з самого початку імперські держави визначили «центром» для апробації такого інструмента, про суміжну з нею Словаччину, а також про Польщу та Румунію. Не винятком є й Чехія, Молдова, балканські держави, насамперед Сербія, Хорватія та інші країни колишньої Югославії, де компактно проживає велика громада українців-русинів. У силу геополітичних завдань на певних історичних проміжках, які ставлять перед собою неоімперіалісти, націонал-шовіністи та інші ім подібні «політики», центр такого впливу може зміщуватися, проте у будь-якому разі Україна залишається серед визначальних цілей.

Головна мета представленої статті полягає у висвітленні основних етапів розвитку політичного русинства від його виникнення до перетворення на інструмент вирішення національних інтересів окремими сусідніми державами. Досягнення цієї мети можливе за умови вирішення таких завдань: 1) з'ясування умов та причин виникнення політичного русинства; 2) в'яснення основних русинських течій та їх провідних ідеологів; 3) аналіз використання русинської карти урядовими колами Австрійської монархії, Угорщини, Чехо-Словаччини та Радянського Союзу у різні історичні періоди. Часові рамки дослідження: середина XIX – кінець XX століть. Отже, знання та розуміння основних етапів виникнення та подальшого розвитку політичного русинства, масштабність його впливу на ситуацію в окремих регіонах та країнах, за задумом автора цієї статті, на практиці дозволять різним зацікавленим структурам України, включаючи органи державної влади, ефективніше нейтралізувати та упереджувати спроби деяких сусідніх держав, передусім Росії, дестабілізувати ситуацію в Україні.

Стаття надійшла: 15.08.2021, Доопрацьовано: 13.09.2021, Схвалено до друку: 18.09.2021

Рекомендоване цитування:

Харишин М. Політичне русинство: історична ретроспектива його виникнення та геополітичної трансформації. *Зовнішні справи*. 2021. Т. 31, № 6. С. 9–19.

*Відповідальний автор

Огляд історіографічного дискурсу проблеми вказує про наявність, щонайменше, двох наукових напрямів трактування русинства: історико-політичного та лінгвістико-етнологічного. Перший напрям є русиноцентричним та, серед іншого, включає історико-соціологічну, історико-правову та радикально-публіцистичну течії. Інший напрям є україноцентричним та репрезентує лінгвістичну і етнологічну течії осмислення проблематики русинства. На додаток до названих напрямів деякі вітчизняні дослідники виокремлюють також дискурсно гетерогенний політологічний напрям [1].

Методологічною основою статті стали ключові принципи сучасних наукових студій: історизм, багатфакторність, системність, об'єктивність та територіальність. Наближенню до об'єктивності сприяло використання автором комплексу загальнонаукових та спеціальних методів: історичного і логічного, абстрактного і конкретного, системного, літературного, а також методу просторового аналізу, що загалом дозволило висвітлити порушену проблематику.

Виникнення політичного русинства

Первісною метою політичного русинства чи як тоді його ще називали – «карпаторусинства», що виникло у XIX-му столітті з пропагандистських майстерень царської Росії і австро-цісарської та угорської святошафтанської корони, було не допустити консолідації української нації і за всяку ціну перешкодити виникненню Української держави. Цю естафету з часом перейняв Кремль, намагаючись врятувати від розвалу Радянський Союз. Не залишалися осторонь і США, які використовуючи «русинську карту» намагалися вирішувати свої питання у протистоянні з Радянським Союзом. Незважаючи на такі зусилля, Україна врешті-решт звільнилася від колоніальних обіймів і збройно підтвердила свою державність. Однак, доморощені та зарубіжні антиукраїнські потужні сили продовжують вдаватися до судових, гарячкових деструктивних дій проти молодого суверенної держави. Із старого ідеологічного арсеналу час від часу витягають і викидають у гру так звану «русинську карту». Противники незалежної України почали інтенсивно реанімувати призабуте «старо-нове» карпаторусинство у його найбільш агресивній формі – політичне русинство. Сучасне політичне русинство, таким чином, стало одним з найпідступніших проєктів ворогів української державності, базованому на існуючих політичних і етнічних регіональних відмінностях України, спрямоване на повне ослаблення Української держави, у тому числі й шляхом відокремлення Закарпатського регіону від її території.

Для досягнення цієї мети «науково» обґрунтовується самотунність і етнічна окремішність закарпатської частини українського народу, яка протягом багатьох століть жила під владою Угорщини і яка для своєї національної ідентифікації, як і українці інших західних регіонів, тривалий час використовувала своє прадавнє, первісне ім'я українського народу «русин» (або ж «малорусин», «малорус», подібно «малорос» на Наддніпрянщині). Весь цей проєкт ворогів української державності ґрунтується на спеціально побудованому

вимислі, яким стверджується, що різні регіони України і особливо Закарпаття історично, культурно і лінгвістично є настільки неоднорідними, що говорити про єдину етнічну ідентичність українського народу, не кажучи вже про українську націю, немає підстав. Проте, реальність полягає в тому, що навіть регіон Українських Карпат, який за свою історію входив до складу різних державних утворень (Угорщина, Австрія, Чехословаччина, Словаччина, Польща, Румунія), все-таки сформувався і залишався компактною національно українською (чи то за звичкою «русинською») структурою, яка безсумнівно належить до всього українського історико-культурного комплексу.

Перед Першою світовою війною велика частина земель, населених русинами, виявилася у складі тодішньої Австро-Угорщини (Східна Галичина – з 1772 року, Буковина – з 1774 року, Закарпаття – у складі Угорського королівства з XIII століття). Деякі дослідники визначають чисельність русинів на території Австро-Угорщини на рубежі XIX-XX століть від 3,1 до 4,5 млн осіб [2]. Початок відродженню українства на його західних землях поклали революційні події у Західній Європі. Під впливом «Революції Весни», 19 квітня 1848 року львівські українці, які звали себе тоді ще переважно русинами, або ж «руськими», а край свій «Руссю», як і мову «русською», від імені усіх українців Галичини подали на ім'я австрійського цісаря петицію з низкою демократичних вимог, серед яких визнати галицьких русинів українським народом.

2 травня 1848 року представники демократичних кіл українства, зокрема світської інтелігенції та греко-католицького духовництва на чолі з перемишльським єпископом Григорієм Яхимовичем, утворили у Львові Головну Руську Раду, що стала першою українською політичною організацією. Як постійно діючий орган, вона мала представляти українське населення Східної Галичини перед центральним урядом у Відні, а її друкованим органом стала «Зоря Галицька» – перша у Львові газета українською мовою. У програмній декларації Ради проголошувалося, що галицькі українці належать до великого українського народу, який разом з Великою (Наддніпрянською) Україною тоді нараховував понад 15 млн чоловік, згадувалося про колишню самостійність Руси-України та про часи її занепаду. Головна Руська Рада відновила герб Королівства Русь (галицько-волинських князів) – золотий лев на блакитному полі і прийняла синьо-жовтий прапор як національний стяг українського народу.

Діяльність Головної Руської Ради зустріла неприхильне ставлення з боку польської Центральної Ради Народової, яка домогалася, щоб українці виступали разом з поляками. Рада Народова спиралася на ополячену українську шляхту, яка утворила окремий комітет і подавала звернення на ім'я цісаря, протестуючи проти петиції 19 квітня, не бажаючи ніяким чином відокремлюватися від поляків. На протигагу Головній Руській Раді 23 квітня 1848 року ними було створено «Руський собор», а газеті «Зоря Галицька» було протиставлено видання «Дневник Руський», тобто по суті були закладені початки політичного русинства. Того ж

літа 1848 року Головна Руська Рада проголосила утворення культурно-освітньої організації «Галицько-руська матиця». Її головним завданням було видавництво підручників для шкіл і взагалі стати вогнищем україномовного письменства та просвіти. Свою діяльність «Галицько-руська матиця» розпочала у 1850 році [3].

10 липня 1848 року почав роботу перший австрійський парламент. Із 383 послів (депутатів) Галичину представляли 96 послів, зокрема 39 послів від українців (27 селян, 9 священників, 3 світські особи). Українські послы в парламенті поставили вимогу про поділ Галичини на польський (Західна Галичина) та український (Східна Галичина) краї, яка була підкріплена 15 тис. підписів. Пізніше, 19 жовтня 1848 року, у Львові зібрався Собор руських учених – перший з'їзд діячів української науки і культури, у якому взяло участь 118 представників українства. З'їзд підтримав вимогу українських депутатів австрійського парламенту щодо поділу Галичини на два краї. Було схвалено єдину граматику української мови, висунуто вимогу її впровадження в усіх школах (із-поміж промовців особливо виділявся М. Устиянович; зі своєю славнозвісною «Розправою о язичі южноруськім і его наречіях» виступив Я. Головацький). Наприкінці 1848 року, відповідно до цісарського декрету, у Львівському університеті було відкрито кафедру української мови і літератури, її професором було призначено Я. Головацького, який почав викладацьку роботу в січні 1849 року. Незабаром він видав граматику української мови.

Під натиском революційних подій цісар Фердинанд дозволив утворювати на території імперії т.зв. національні гвардії, що за урядовим статутом мали бути «обороною конституційного монарха, запорукою конституції й законів». Українці змогли створити такі гвардії в кількох містах, де численнішим було українське населення, а саме у Стрию, Жовкві, Бережанах, Тернополі та Яворові. Трохи пізніше, у кінці 1848 року, австрійський уряд організував спеціальну селянську оборону на галицькому Підкарпатті, що мала на меті не допустити проникнення мадярських (угорських) повстанців до Галичини і нараховувала в одному тільки Станіславському окрузі (нині Івано-Франківщина) майже 18 000 чоловік. У 1849 році було створено добровільний батальйон руських гірських стрільців у кількості 1400 чоловік, що також призначався для боротьби проти угорської революції. Щоправда, чимало молоді інтелігенції захопилося гаслами угорської революції; проте шовіністичний характер мадярського руху штовхав мимоволі слов'янські народи імперії на союз із Віднем.

Серед русинів, які вороже поставилися до угорської революції, були найвидатніші постаті історії Закарпаття XIX століття – письменник-«пробудитель» священник О. Духнович (1803–1865) та політик і публіцист А. Добрянський (1817–1901). Під впливом А. Добрянського словацькі учасники Слов'янського Конгресу в Празі висунули проєкт, щоб у складі Угорщини була створена автономна словацько-українська (русинська) область. У квітні 1849 року А. Добрянський відстоював перед Головною Руською Радою у Львові програму об'єднання Галичини й Закарпаття в окремий

автономний «коронний край» у складі Габсбурзької монархії. Згодом він очолив делегацію від закарпатських русинів-українців до цісаря Франца Йосифа I, яка пред'явила у Відні постулат про створення у межах Угорщини «Руського воеводства» з національно-територіальною і культурною автономією [4].

Однак, наступ австрійських урядових військ на Прагу перервав роботу конгресу в якому також брали активну участь представники українського населення Галичини. Зрештою, зазнала поразки й угорська революція, а Головна Руська Рада на спаді революційних подій припинила свою діяльність у червні 1851 року [5]. Попри те, початок русинського руху яскраво засвідчив однак стабільність русинів Закарпаття з галицькими русинами-українцями у питаннях єдиної української майбутності.

Політичне русинство на Закарпатті як реакція на «мадяронізацію»

З утворенням у 1867 році дуалістичної Австро-Угорської монархії (у складі Австрії та Угорщини) відчутно посилювався тиск угорської корони на національні меншини імперії. Скромні здобутки, які досягли закарпатські українці у 1850-х роках, практично були зведені нанівець. Греко-католицька церква, яка репрезентувала закарпатських русинів-українців як національну меншину Угорщини, поволи перетворилася у слухняне знаряддя денационалізаційної політики Будапешту [4]. Єпископами на кафедрах ставали лише так звані «мадярони». Завмирили українські парафіяльні школи, поступово зникали газети («Св'їтъ» 1867–1871, «Новый Св'їтъ» 1871–1873, «Карпаты» 1873–1886. «Листокъ» 1885–1903), занепадала діяльність освітянського товариства «Общество св. Василя В.». Поглиблювалася ізоляція Закарпаття від Галичини. Закарпатські літератори другої половини XIX століття (О. Павлович, А. Кралицький, І. Сильвай, Є. Фенцик, О. Митрак, Ю. Ставровський-Попрадов, інші) писали загалом далекі від потреб народу твори якимось дивним жаргоном («язичіє»), що був мішаниною російської, церковнослов'янської мов і народної місцевої говірки.

Жорстке національне пригнічення, нестримний угорський шовінізм, посилений селянською господарською розрухою, призвів до масової еміграції закарпатських українців-русинів до Північної Америки. Провідна верства русинства дедалі частіше почала звертатися поза межі Угорщини у пошуку захисту від повної денационалізації та мадяризації. Єдиною рятувальною ціллю усього слов'янського світу видавалася їм православна Росія, яка на той час уже «очолила» визвольний рух поневолених Османською імперією слов'янських народів.

Російська імперія, зі свого боку, дуже вміло використовувала ситуацію на Балканах в цілому та на Закарпатті зокрема для досягнення своїх геополітичних цілей. Для цілковитого приборкання слов'янських народів у Закарпатському регіоні, передусім багатомільйонних українців, активно культивувалися різні «наукові» школи, метою яких була беззаперечна орієнтація місцевих русинів на Росію. Назви були різні – панславізм,

панрусизм, москвофільство, але мета була одна – русифікувати «близький» народ, не дозволити реалізувати українську державотворчу ідею.

Русофіли наполегливо переконували місцеве закарпатське українське населення, що руский (росіянин) і русин насправді є те ж саме, пробуючи таким способом сформувати новий т.зв. «карпаторуський народ», який, як твердили, є частиною російської (руської) нації, чинили всілякі перепони та спротив самоусвідомленню закарпатських русинів як українців та їхньому прагненню до материнської української нації. Спадкоємцем панславізму і москвофільства пізніше став «невеликий, але сильний русинізм», який на відміну від всеслов'янського панрусизму був звужений до історичних меж Закарпаття, а головним ворогом новоствореного локального русинізму стала Україна з її культурною і національною ідеологією.

Найвидатнішим русинським, чи як тоді говорили карпаторуським, діячем москвофільського спрямування у XIX-му столітті став священник о. Олександр Духнович, автор відомого вірша «Я русин, есмь и буду», який нині визначено одним із «національних» гімнів сучасних русинських політиканів. Йому приписується й авторство іншого, не менш значимого для політичного русинства, гімну «Подкарпатские русины, оставте глубокий сон» [6]. О. Духнович фактично заклав основи політичного русинства на Закарпатті. Він перейняв ідеями просвітництва місцевих селян шляхом поширення російської літературної мови, яку вважав спільним надбанням усього «русского народа» як в Російській імперії, так і в «Подъяремной Руси». О. Духнович категорично виступав проти української мови, негативно оцінював спроби застосування нової української орфографії в Галичині. При цьому він часто використовував у своїх творах місцеву говірку поряд з російською та церковно-слов'янською мовами і по суті став родоначальником «русинського язика», який тоді називали простим, уже попередньо згаданим у статті словом – «язичіє».

Посилення москвофільства певною мірою сприяло, що важливо, виникненню, як протипаги, народницької («народовецької») національно-української течії, яку підтримувала молода генерація закарпатської української інтелігенції. Завдяки активній просвітницькій діяльності народовців, на ситуацію в Закарпатті звернули увагу такі видатні діячі українського руху як М. Костомаров, І. Франко та інші. З лав цієї течії вийшли майбутні державні діячі Карпатської України, серед яких її Президент о. Августин Волошин.

Визнання Угорською короною русинів окремою народністю

Цивілізаційні зміни, які розпочали наприкінці XIX-го століття процес національного усвідомлення, змусили угорську офіційну владу у 10-х роках XX-го століття неформально визнати факт існування закарпатських русинів окремішньою народністю. Однак, коли самоідентифікація русинів непомітно почала набирати нову якість, а з початком Першої світової війни було уже очевидно, що на сході Європи виникне нова незалежна

державна Україна, яка об'єднає усіх русинів-українців, у тому числі закарпатських русинів, тоді Угорщина у намаганні не допустити втрати Закарпаття почала активно формувати під Карпатами «новий», відмінний від українського, етнос.

Угорські офіційні чинники та їх пропаганда інтенсивно творила міф про якийсь окремий карпаторуський народ, який належить лише Короні Св. Штефана та не має нічого спільного з українським етнічними побратимами на схід від Карпатських гір. Для «обґрунтування» цієї ідеї вони знайшли своїх доморощених «теоретиків», змодаризованих русинів Антонія Ходинку, Олександра (Шандора) Бонкала та їм подібних. Саме ці університетські професори стали «науково» обґрунтовувати надуману етнічну, культурну і політичну самотність карпатських русинів, намагалися довести право на існування «русинської мови» та історично пов'язувати русинів виключно з Угорщиною.

Після розпаду Австро-Угорської імперії угорський уряд Законом № 10 від 21 грудня 1918 року «Про національну автономію русинів, що проживають в Угорщині» офіційно визнав русинів-українців та наділив велику (гірську) частину території чотирьох комітатів з русинським населенням (Унг /Ужгород/, Берг /Берегово/, Уточа /Виноградів/ і Марамарош /Сігету-Мармаціей/) автономним статусом під назвою «Ruszka Krajna» або ж «Руська Крайна» [7]. При цьому, низові райони з містами Ужгород, Берегово, Виноградів, у яких була найбільша щільність населення, залишалися в діючій системі адміністративно-територіального устрою Угорщини та автономії не мали.

Під впливом революційних подій і проголошення Угорської Радянської Республіки, на території Руської Країни (за винятком Ужгорода, зайнятого 12 січня 1919 року чехословацькими військами, і «Гуцульської Республіки» [8, с. 628] – території Ясіня з декількома гуцульськими селами, окупованими Румунією) 22–24 березня 1919 року було встановлено радянську владу. Саму ж Руську Країну було перейменовано на Радянську Руську Країну. У складі Радянської Угорщини Руська Країна наділялася правами автономного регіону з центром у Мукачево. У проекті конституції Руської Країни, оприлюдненому 12 квітня 1919 року в газеті «Руська правда», дане адміністративно-територіальне утворення визначалося як «самостійний Країнський Союз, що входить на федеративних засадах до складу Радянської Республіки» [9]. Радянська влада на Закарпатті проіснувала всього 40 днів, а в самій Угорщині – 133 дні [8, с. 633].

Незважаючи на політичні перипетії та зміну політичних режимів в Угорщині, офіційний Будапешт фактично ніколи не відмовлявся від своїх претензій на Закарпаття. Він активно шукав своїх прибічників на теренах Карпатського регіону, серед офіційних кіл Чехословаччини, а з приходом до влади А. Гітлера й серед проводу нацистської Німеччини. Така діяльність не припинялася ні в 20-ті, ні в 30-ті роки, і особливо активізувалася у 1939–1944 роках, коли хортистська Угорщина намагалася за допомогою гітлерівської Німеччини навіки повернути собі усі «свої» втрачені

«історичні» території. На деякий час, як нам відомо, їй це вдалося. Проте, створити «нову» слов'янську націю, націю угорських русинів, чи як то «угрорусинів», в середині Європи Угорщина так і не зуміла.

Крах Австро-Угорщини спонукав «народовецьку» україно-орієнтовану течію перейти від просвітницької діяльності до активної політичної роботи, метою якої було возз'єднання Закарпаття з молодію Українською державою – Українською Народною Республікою. Всенародні збори «Собор Русинів», що відбувся 21 січня 1919 року у Хусті за участю представників усіх куточків тодішньої т.зв. «Угорської Русі», включаючи Мараморш, а також Пряшівщину, яка на той час уже була зайнята чехословацькими військами, ухвалив «з'єднати вісім комітетів» «з соборною Україною, щоб нова держава при виконанні цієї злуки узглядила окремішне положення угорських русинів». Собор запросив українські війська для захисту русинів на території усього Закарпатського краю [10].

22 січня у Києві на Софіївському майдані представники Західно-Української Народної Республіки та Української Народної Республіки, виконуючи добру волю всього українського народу, урочисто проголосили Акт Злуки українських земель є єдину соборну державу – Українську Народну Республіку. Проте, як відомо, в силу геополітичних змін у Європі, які відбулися після Першої світової війни, агресії більшовицької Росії в сукупності з агресією російської білогвардійщини, Польщі, окупацією Буковини Румунією тощо перебування українців під урядом своєї єдиної держави було не тривалим, як і зрештою не витримала випробувань й сама Українська Народна Республіка.

Перемога української державотворчої ідеї русинів-українців Чехословацької Республіки

Можливо через хисткість положення Західно-Української Народної Республіки та Української Народної Республіки, досить непевного бачення української державності з боку країн-переможниць Антанти, а також, серед іншого, надзвичайно активна робота русинів-автономістів, 8 травня 1919 року представники ужгородської, хустської і пряшівської рад утворили Центральну Руську Раду, яка проголосила об'єднання Закарпаття з молодію Чехо-Словацькою. На це рішення значною мірою вплинула діяльність закарпатської еміграції в Північноамериканських Сполучених Штатах, представники якої вели переговори з чехословацькими діячами, зокрема з Т. Масариком, задля включення Закарпаття на федеративних основах до майбутньої республіки чехів і словаків. Проведений плебісцит серед закарпатських громад у США у листопаді 1918 року хоча й викликав сумніви щодо наявності підстав для такого приєднання («за» висловилося фактично лише 10% опитаних), проте доля Закарпаття на той час практично уже була вирішена в Парижі на користь новоутвореної Чехословацької [8, с. 634–635].

Внаслідок вмілого використання результатів опитування русинської громади в Америці, складної політичної ситуації на Закарпатті, відсутності єдиної

української делегації від УНР та ЗУНР на переговорах з Антантою, неузгодженості дій українських політиків як у внутрішній, так, що особливо, у зовнішній політиці, наступу більшовизму в Україні і тому подібне, а також в результаті високопрофесійних дипломатичних заходів чехословацьких політиків, які вдало використали тогочасну ситуацію в інтересах своєї молоді держави, Світова Конференція в Парижі санкціонувала передачу Закарпаття за Сен-Жерменським договором від 10 вересня 1919 року до складу Чехословацької Республіки, де рівночасно Закарпаттю гарантувався автономний статус. Конституція Чехословацької Республіки, прийнята 29 лютого 1920 року, ввела замість назви «Руська Країна» вжиток назву «Підкарпатська Русь», яка використовувалася офіційною Прагою аж до падіння Чехословацької Республіки та проголошення у березні 1939 року держави Карпатська Україна.

З переходом у 1919 році Закарпаття до складу Чехословацької Республіки, до українських течій москвофілів та угрофілів додалися ще й уже згадані в статті автономісти з числа українців-русинів, які бачили майбутнє Карпато-Українського державно-національного утворення у вигляді автономії лише у складі Чехословацької Республіки. Попри все, національне питання в Закарпатті так і не було вирішене навіть після включення регіону до складу довоєнної Чехословацької Республіки. Вже на початку 20-х років тут було сформовано три культурно-національні орієнтації: руська (російська), українська і т.зв. місцева карпаторусинська.

Тодішні чехословацькі лідери, президенти Т. Масарик та Е. Бенеш визнавали, що на Закарпатті, яке йменували Підкарпатською Руссю, живуть русини, частина малоруського (українського) народу, заявляючи, що беруть цей край під свою опіку. Вони неодноразово підкреслювали свою готовність відмовитися від такої опіки, як тільки українці досягнуть свого національного єднання, тобто об'єднаються у своїй державі. І хоча назви «Україна», «український», коли йшлося про місцеве населення, були заборонені, натомість нав'язувалися лише терміни «русин», «русинський», природно, що навіть за таких обставин все ж переважала українська орієнтація, тобто орієнтація на свою родову українську націю.

Створення українськими автономістами 11 жовтня 1938 року автономної Підкарпатської Русі, що завершилося проголошенням 15 березня 1939 року незалежної держави Карпатська Україна, було безперечною перемогою української ідеї на цій землі та ознаменувало усвідомлення етнічною карпаторуською масою себе як український народ. У день проголошення незалежної держави Карпатська Україна з трибуни її парламенту – Союму звучали піднесені слова: «Наша Земля стає вільною, незалежною та проголошує перед цілим світом, що вона була, є й хоче бути УКРАЇНСЬКА. І коли б навіть нашій молодій Державі не суджено було довго жити, то наш Край залишиться вже назавжди УКРАЇНСЬКИЙ, бо нема такої сили, яка могла б знищити душу, сильну волю нашого українського народу» [11].

Першим Президентом незалежної Карпатської України став о. Августин Волошин, прем'єр-міністром – Юліан Ревай. Союм визнав державною мовою українську,

затвердив державний гімн і державний прапор із синього та жовтого кольорів. Захистити молоду державу мали раніше створені формування збройних сил «Карпатська Січ». Як відомо, така дерзновенна, «нахабна» сміливість українців проголосити свою державу була тут же покарана сильними світу сього. Йосиф Сталін у березні того ж 1939-го порівняв Карпатську Україну з «козявкою», яка хоче приєднати до себе слона [12].

Угорський же уряд вперто не відмовлявся від своїх територіальних претензій, апелюючи до рішення Віденського арбітражу від 2 листопада 1938 року про передачу південної частини Закарпаття з містами Ужгород, Мукачево, Берегово, Чоп до складу своєї країни. 14 березня Угорщина, з «благословення» гітлерівської Німеччини, розпочала наступ на територію Карпатської України. Сили були нерівні, невелика кількість січовиків і загонів самооборони не могли протистояти регулярним угорським військам. 18 березня основні сили українських військ були розгромлені. Частина січовиків перейшла через р. Тиса в Румунію. Румуни, скориставшись ситуацією, роззброювали їх, грабували до нитки і видавали угорцям на розправу. Місцеве угорське населення, озброєне чеською зброєю, почало полювати за січовиками і вбивати на місці без суду і розбору. Угорці розстріляли і колишніх депутатів (послів) Союму Карпатської України І. Гріга і В. Лацанича.

Крім угорців, частину Карпатської України окупували польські війська, що виступили на з'єднання з угорською армією. Січовики, які здалися полякам в полон, були відразу ж розстріляні на місці. На третій день угорської окупації Карпатської України угорські війська на Ворітському перевалі передали польським прикордонникам полонених українських січовиків – вихідців з Галичини, які прибули на захист Карпатської Русі. Після нетривалого маршу вглиб польської території січовиків замкнули в підвалі казарми, а на наступний день, до заходу сонця усі вони до одного були розстріляні поляками біля сіл Нова Розтока і Верб'яже (за різними даними від 400 до 600 українських вояків) [13].

В цілому, українці втратили 1,5 тисячі захисників убитими, раненими та полоненими та ще щонайменше 4,5 тисяч січовиків стали жертвами угорського терору [14]. Попри все, що, на думку автора статті, є дуже важливим, боротьба карпатських січовиків проти угорської та польської агресії стала першим випадком збройного опору гітлерівським планам з перекроювання кордонів у Європі напередодні Другої світової війни. За різними даними, партизанська боротьба українських січовиків проти угорської окупації тривала аж до середини травня 1939 року, а підпілля аж до січня 1940 року [15].

Проголошення держави Карпатська Україна по суті стало кульмінацією українського державотворчого процесу першої половини ХХ-го століття. Даним актом було довершено бажання закарпатських українців жити в єдиній великій незалежній Українській державі. Отже, процес національного самоствердження українців на Закарпатті завершився ще до Другої світової війни.

Твердження сучасних «ідеологів русинства», що українство та українськість на Закарпатті приніс

Й. Сталін на багнетах бійців Червоної армії, як бачимо, не витримують жодної критики і є лише примітивною пропагандою ідеологів нинішнього політичного русинізму. Власне, розуміння тогочасною кремлівською верхівкою прагнень карпатських українців жити в єдиній Україні, врахування Москвою їхньої реальної національної самоідентифікації як українці, а не нав'язувані «русини», і стало вирішальним при прийнятті Кремлем рішення про включення Закарпатської України до складу Української РСР. До того ж, ослаблена виснажливою війною більшовицька імперія цілком обґрунтовано остерегалася виникнення ще однієї «бандерівської» УПА на і на цих «западно-руських рубежах».

Деполітизація русинського питання у другій половині ХХ століття

Друга світова війна внесла чергові зміни на політичній мапі Європи. Змінилася, відповідно, і мапа Радянської України. Протягом вересня-жовтня 1944 року Закарпаття було очищене військами 4-го Українського фронту від угорських і німецьких окупантів, що послужило відновленню руху за вихід Закарпаття з Чехословацької Республіки та входження, при цьому, уже до складу України. 26 листопада 1944 року у Мукачево відбувся І З'їзд народних комітетів Закарпатської України, на порядку денному якого, серед іншого, було возз'єднання Закарпатської України з Українською РСР та вибори до Народної Ради Закарпатської України. З'їзд одностайно прийняв Маніфест про возз'єднання Закарпатської України з Радянською Україною та вихід зі складу Чехословаччини. Обрана на з'їзді Народна Рада 27 листопада 1944 року сформувала Уряд у складі Президії Народної Ради та її уповноважених з окремих галузей управління.

Тодішній уряд Чехословаччини – Національний фронт чехів і словаків, у своїй програмі у квітні 1944 р. підтримав прагнення жителів Закарпаття до возз'єднання з Україною. Відтак, у червні 1945 року до Москви прибула чехословацька урядова делегація для переговорів з центральним радянським урядом щодо подальшої долі Закарпатської України. 29 червня того ж року було укладено Договір між СРСР і ЧСР про передачу Закарпатської України до складу Союзу РСР, який було ратифіковано у листопаді 1945 року Тимчасовими Національними зборами Чехословаччини і Президією Верховної Ради СРСР. На підставі Договору Указом Президії Верховної Ради СРСР від 22 січня 1946 року у складі Радянської України було утворено Закарпатську область з поділом на 13 округів (у 1954 році вони були перетворені на райони). 24 січня 1946 року на територію Закарпатської області поширилася чинність законодавства Української РСР [16; 17]. При цьому, Пряшівщина, заселена в основному українцями-русинами, залишилася у складі Словаччини. Попри все, даним Договором по суті було юридично завершено процес об'єднання українських земель у цьому регіоні Східної Європи.

Після війни, коли Закарпаття, як уже зазначалося, внаслідок глобальних змін стало органічною частиною українських етнічних територій в межах Союзу РСР, простір для просування ідеї карпаторусинства значно

звувся, проте його апологи з почерговою пунктуальністю та наполегливістю продовжували інтенсивно розробляти ідею русинства. Головна ідеологічна база карпаторусинства переноситься на північноамериканський континент, де специфічна діяльність сподвижників русинізму знаходила підтримку та покровительство у певних колах американських служб.

Щодо московських спецслужб, то русинство як таке Радянським Союзом у часи його розквіту загалом ігнорувалося і за великим рахунком було без потреби. Будь-які прохання карпаторусинських лідерів до керівництва СРСР щодо включення «Карпатської Руси» до складу СРСР чи щодо того, що «русини-лемки в Польщі і Словакиї повинні настійливо домагатися повної автономії, яка в одному слові в один день можлива, коли би того захотіла Москва» [18] залишалися без уваги [19]. Головний акцент тоді радянськими спецслужбами робився на боротьбі з т.зв. українським націоналізмом, нерідко за сталінською звичкою ще й буржуазним.

З окремими представниками політичного русинства Москва, звичайно, заговарувала, а за необхідності й плекала їх. Не дивно, що коли наприкінці 80-х років минулого століття виникла реальна можливість появи на політичній мапі світу незалежної Української держави, саме з вашингтонських і московських розвідувальних центрів розпочалася гарячкова реанімація політичного русинізму, цього троянського коня антиукраїнських сил. І діялося це тому, що ані Росія (чи перед тим СРСР), ані США у своїх глобальних амбіціях великих держав на той час не були зацікавлені в тому, щоб у Європі з'явилася нова сильна держава – незалежна, самодостатня Україна. У Закарпатті ж, як у стратегічному регіоні, були зацікавлені ще й інші країни, передусім тодішня Чехо-Словаччина та Угорщина. Так розпочалася безпрецедентна гра навколо цієї частини української території, гра, що по суті триває по сьогодні, але уже головним чином під диригуванням Кремля у рамках т.зв. «руського міра».

Закарпаття як епіцентр відродженого наприкінці 80-х років ХХ століття політичного русинства

Нинішня ідеологія політичного русинізму і сепаратизму механічно взяла від своїх попередників усі інструменти та ідейні постулати здійснення духовного геноциду і політичної диверсії щодо України: створення різноманітних вмотивованих політичних чи громадських, соціальних структур, які б виступали від імені «русинського» народу, проти якого нібито здійснюється з боку Української держави ворожа діяльність; розвінчування спроб науковців доказати наявність віртуального русинства, «псевдорусинства»; сприяння політичній нестабільності в Україні; посилення територіального, економічного, мовного, релігійного сепаратизму, сіяння українофобії.

Було би, звичайно, неправильно думати, що політичне русинство та її носії є реальною силою, якій довіряє велика кількість населення Закарпаття. Війна, розпочата у 2014 році Росією проти України, є цьому

правдивим і очевидним доказом. Закарпатські українці, як і весь український народ, не допустили на своїй території реваншу «руського міра», на високому патріотичному піднесенні стали разом усіма українцями на захист рідної Української держави від російської окупації. Проте, прихильники русинізму усе ж існують. В основному це зрусифіковані та змадяризовані місцеві «русини», частина колишньої промосковськи орієнтованої партійно-комсомольської номенклатури, а нині до них добавилися ще й одурманені ідеями «руського міра» окремі мешканці регіону, а також угорські неореваншисти, які через політичне русинство (чи через т.зв. «угрорусинів») мріють відірвати Закарпаття від України та повернути його до складу «Великої Угорщини».

Найбільша складність проблеми політичного русинства на сьогодні полягає в тому, що сучасні політики-русини мають величезну підтримку з боку імперських сил Москви, конкретно Кремля, що вписується в путінську ідеологію «руського міра», а також з боку Угорщини та наявних антиукраїнських, хоча й досить маргіналізованих, сил у США, Канаді, Словаччині, Польщі, Чехії і балканських країнах, де віддавна компактно чи розпорошено проживають українці (русини). Всюди на територіях згаданих країн свого часу були сформовані філіали єдиної підривної структури, які за однаковим сценарієм намагаються відірвати Закарпаття від України та українського народу, оголосивши русинів якоюсь новою нацією, яка повинна відновити свою «державність».

Особливо це помітно проявлялося і завуальовано продовжує проявлятися з боку нинішніх угорських політиків, вміло керованих московськими спецслужбами, яких не покидає ідея повернення «втрачених» територій колишньої угорської корони в лоно матері Угорщини. Що стосується Росії, то Закарпаття, як і її жителі, на глибоке переконання кремлівських ідеологів та їх поплічників, споконвіків були невід'ємною частиною єдиного руского (російського) народу, а сам регіон є не інакше як крайньої західною рускою територією Російської держави у різних її варіантах (Російська імперія, СРСР, РФ тощо).

Епіцентром цього сепаратистського, антидержавного, антиукраїнського руху свого часу було обрано Закарпаття, а точніше Закарпатську область України. Уже напередодні розпаду СРСР і очікуваної появи незалежної України за ініціативою Москви і максимальною підтримкою Закарпатського обласного комітету Комуністичної партії та обласного управління КДБ тут було створено Товариство підкарпатських русинів – організаційну структуру, в якій згрупувався наявний на той час в регіоні увесь різношерстий загал недругів Української державності [20]. Ця організація негайно ж після реєстрації, прикрившись культурною «маскою», повністю зосередилася на антидержавній, антиукраїнській діяльності. Її активісти, поклавши в основу те, що русини нібито є самостійною нацією, оголосили про створення так званої Автономної Республіки Підкарпатська Русь, а також сформували «Тимчасовий уряд» цієї віртуальної «автономії». Про істинний антиукраїнський і антидержавний характер політичного

русинства свідчить і той факт, що члени нелегального т. зв. «Тимчасового уряду Карпатської Русі» були громадянами Угорщини і Словаччини, а перші політичні промови і заяви цього «уряду» розповсюджувалися по світу виключно через засоби масової інформації Братислави і Будапешта.

Наведені події явно свідчили, що політичний русинізм відновлювався партійними структурами та органами спецслужб тодішнього СРСР виключно з метою грубого втручання у внутрішні справи не тільки України, а й за потреби Польщі, Словаччини, Угорщини, Румунії, Сербії та інших балканських країн. правонаступник СРСР – «демократична» Російська Федерація справно продовжила виконувати завдання колишнього «злочинного» радянського режиму в Кремлі. Маніпулюючи історичними несправедливостями, яких зазнали українці «закерзоння», трагічними сторінками їхньої історії та бажанням здобути своє етнічне визнання, Москва підживлює та намагається використати політичне русинство у сусідніх з Україною державах для своїх імперських геополітичних цілей. Кремлю з радістю служать псевдонаціоналісти цих країн, у тому числі й на високому державному рівні.

Поділ українців на русинів та українців у Чехо-Словаччині

Так званий перший «світовий» конгрес русинів, який відбувся 23–24 березня 1991 року у словацьких Меджилаборцях, обговоривши питання щодо сучасного стану русинів на Закарпатті, в Польщі та Югославії, прийняв рішення з явним антиукраїнським змістом, роздмухуючи антиукраїнську істерію. Україну звинуватили в «українізації русинів», в ліквідації автономії, в репресіях щодо русинів, поставили під сумнів Договір між СРСР і Чехословацькою Республікою стосовно Закарпатської України, закликали повернутися до кордонів Трианона, до відновлення лінії Арпада в Карпатах, створення окремого Карпатського євро регіону [21]. «Тимчасовий уряд Підкарпатської Русі» виступив з рядом безглуздих і провокаційних вимог до України, лякаючи проголосити свою «незалежну державу».

Активісти Товариства підкарпатських русинів бачили «вирішення» проблеми регіону лише у приєднанні Закарпаття до Угорщини, тодішньої Чехо-Словаччини або ж до Росії. Найбільш показовим було те, що жодна з «русинських» груп не зосередилася на «долі» свого «народу» чи на своїй власній «державі». Всі ці сили пов'язувало тільки одне – українофобія. Коли з'ясувалося, що події в світі і в самій Україні розвиваються у зовсім іншому напрямку, ніж очікувалося цими політичними авантюристами, коли вони зрозуміли, що орієнтація на Прагу (Братиславу), Будапешт чи Москву наразі не принесе очікуваного результату, тоді ідейні «корманічі» русинства погодилися на автономію Підкарпатської Русі у складі України, розглядаючи її як перший крок на шляху до майбутньої держави «Русинія».

До цієї антиукраїнської змови були також втягнуті русини-українці Словаччини, Польщі, колишньої

Югославії, Угорщини. Ця політична і ідеологічна диверсія проти України по суті мала свої центри майже в усіх її сусідніх країнах. При потуранні іноземних спецслужб антиукраїнські сили шукали підтримку і знаходили її у гаслах та діяльності таких «русинських» осередків як «Русинське відродження» («Rusínska obroda», Словаччина), «Товариство Лемків» (Stovarišeňa Lemkov, Польща), «Руська мати» (Ruská matka, колишня Югославія), «Товариство друзів Підкарпатської Русі» (Spoločnosť priateľov Podkarpatskej Rusi, Чехія), «Організація русинів Угорщини» (Organizácia Rusinov Maďarska), Міжнародний центр «Матица Русинів» або ж «Матица» (Москва, Росія), «Союз Подкарпатских русинів» (Сигету Мармаціей, Румунія), «Русинское замячество «Карпатская Русь» (Москва, Росія), у державних та регіональних інформаційних засобах Словаччини, Угорщини, Польщі, Росії, Румунії та інших країн. В Україні, на Закарпатті, при підтримці Москви діяв «Всемирный Совет Подкарпатских Русинів».

Однак, найбільш життєздатним та дієвим центром підтримки політичних русинів наприкінці 80-х – на початку 90-х років була тоді ще федеративна Чехо-Словаччина. Духовним та ідейним наставником неорусинства виступив відомий американський та канадський історик угорсько-українського походження Павло Магочій (Пол Роберт Магочі), професор кафедри українознавства імені Джона Яремка Торонтського університету, який у 2005–2009 роках очолював Світовий конгрес русинів. «Магочійські змовники», поставивши собі за мету від'єднати українське Закарпаття, зокрема й Лемківщину, де історично проживають лемки-русини, в окрему Карпаторуську державу, відразу зрозуміли, що вони знайдуть повне розуміння і підтримку своєї діяльності у тогочасних словацьких чиновників.

Сприятливі умови дозволили їм створити у Словаччині свого роду плацдарм, а згодом і головний штаб та розпочати свою антиукраїнську діяльність, грубо нападаючи на територіальну цілісність та національний суверенітет України та інших сусідніх держав, вносячи розбрат і порушуючи спокій у Центральньо-Європейському регіоні. Так, уже в 1990 році за моральної і фінансової державної підтримки в Словаччині виникає одна з найбільш агресивних «могочійських» філій політичного русинства – так звана «Русинська оброда» («Русинське відродження»), що головним пунктом своєї діяльності виголосила політику деукраїнізації, тобто винищення місцевого українства. В жовтні 1991 року у замку Штіржіна поблизу Праги відбулася конференція, організована Інститутом з питань безпеки Схід-Захід, на якій П. Магочій отримав унікальну можливість розіграти «русинську карту».

Трохи пізніше, на конференції з питань національних меншин у Словаччині ті ж деструктивні сили вперше в історії вдалися до безпрецедентного поділу єдиної національної меншини русинів-українців на дві окремі національності – русинську і українську. Завдяки фінансовій допомозі міністерства культури Словацької Республіки, як уже зазначалося, у березні 1991 р.

Висновки

в Меджилаборцях відбувся перший так званий Всесвітній конгрес русинів. Саме звідти вийшла натхненна ініціатива створення нової нації «русинів». Словаччина та її реальна фінансова підтримка відіграли головну роль у створенні так званої «русинської мови» (міжнародний семінар у Бардейовських Купелях наприкінці 1992 року, кодифікація в Братиславі) [22].

Для розповсюдження, проповідування ідей політичного русинства, координації ворожих дій сепаратистів щодо України Словаччина надала фінансування для випуску двотижневика Русинської оброди «Народны новинкы» і часопису «Русин». Мало того, П. Магочій і його сподвижники перетворили цей часопис в офіційний орган т.зв. Світового конгресу русинів, що по суті означало те, що тодішня Словаччина стала субсидувати політичне русинство у міжнародному масштабі. Русинський фарс став широко пропагуватися через радіо з Пряшова. Спеціальний розділ було приурочено підтримці антиукраїнського русинства словацькими мас-медійними засобами і тодішнім словацьким керівництвом. Більше того, навіть наукова сфера використовувалася для цієї нерадивої мети. Власне у цей період 90-х років, коли відбувалася тотальна приватизація, словацький уряд фактично націоналізував культурні установи русинсько-української меншини і незаконно передав їх в руки (як сам уряд стверджував) «чужих національностей». Уже з цього видно, що підтримка політичного русинства і уявної «русинської» нації, свідомо боротьба проти українства і реальних інтересів єдиної русинсько-української національної меншини стали на той час державною політикою Словаччини.

Цілком очевидно, такі дії словацького уряду, серед іншого, були викликані небезпідставними побоюваннями можливих територіальних втрат. Коли уже стало зрозумілим, що федеративна держава Чехо-Словаччина як така перестане існувати, різного роду політики, у тому числі «магочійці», заговорили про створення нової «держави європейського зразка», яка би як конфедеративне об'єднання складалася з Чеської, Моравської, Словацької, Сілезької та Русинської республік [23]. Аби не допустити такого розвитку подій та не втратити Пряшівщину, словацький уряд вирішив максимально задобрити вимоги русинських радикалів.

Як бачимо, питання карпаторусинства або політичного русинства не вписується у рамки якогось локального і тимчасового явища. Це довгий ланцюг послідовної політики владних структур різних держав і політиків стосовно закарпатської гілки української нації, яка простягається від середини XIX-го століття, досягає свого піку в 20–30-ті роки XX століття. Виникнувши на хвилі «Революції Весни» в Європі внаслідок політичного розколу українства Галичини, невдовзі політичне русинство перетворилося на інструмент етнічного розколу та територіального роздрібнення української нації та, відповідно, утримання у різні історичні періоди українських етнічних територій, щонайменше, у складі Австрійської та Російської імперій, Угорщини та Чехо-Словаччини.

Наприкінці 80-х – на початку 90-х років минулого століття лідери неорусинства, скориставшись сприятливою для них політичною ситуацією у Східній Європі (розвал соціалістичного табору), домоглися в уряді Словаччини негласного визнання русинів як окремого народу в обмін цілісністю цієї країни. Водночас русинська карта поспіхом реанімується партійно-державним керівництвом Радянського Союзу знову ж таки з метою утримання України у складі «оновленого» Союзу РСР.

Як засвідчили подальші події, естафету СРСР невдовзі підхопила уже «демократична» Російська Федерація, активно використовуючи політичне русинство як один із руйнівних засобів Української державності у рамках багатоскладової війни проти України та цивілізованого світу в цілому. Стає зрозумілим, чому ще у 90-х роках минулого століття відомий в Україні та у світі професор Гарвардського університету Тарас Гунчак, на лекціях якого автору цієї роботи пощастило бути та спілкуватися з ним, кваліфікував політичне русинство не інакше як «стратегічною війною проти України».

Власне, висвітлення методів і засобів, які на практиці використовуються у розв'язанні Кремлем такої війни, стане предметом окремого авторського дослідження, яке, як очікується, також буде представлено на розсуд читацької аудиторії.

Список використаних джерел

- [1] Зан М. Політична репрезентація русинської етноідентичності на Закарпатті в українському науковому дискурсі. *Політикус*. 2020. Вип. 1. С. 82–89.
- [2] Русини. Вхідження до Угорщини. URL: <https://znaimo.com.ua/%D0%A0%D1%83%D1%81%D0%B8%D0%BD%D0%B8> (дата звернення: 10.09.2021).
- [3] Верига В. Нариси з історії України (кінець XVIII – початок XIX ст.). Львів, 1996. С. 166–177.
- [4] Ізборник. Енциклопедія українознавства. Словникова частина (EY-II) / гол. ред. В. Кубійович. Париж, Нью-Йорк, 1957. Т. 2. С. 714–729.
- [5] Стеблій Ф. Руські Ради в Галичині. Енциклопедія історії України: у 10 т. / редкол.: В.А. Смолій (голова) та ін. Київ: Інститут історії України НАН України, 2012. Т. 9.
- [6] На Верховині. Збірник творів письменників дорадянського Закарпаття / Упор. О.В. Мишанич. Ужгород: Карпати, 1984. 528 с.
- [7] Ванат І. Нариси новітньої історії українців Східної Словаччини. Т.1 (1918–1938). Пряшів: Словацьке педагогічне видавництво в Братиславі, 1979. С. 67–68.

- [8] Політична історія України. XX століття: у 6-ти томах / редкол. І.Ф. Курас та ін. Київ: Генеза, 2003. Т. 5. 696 с.
- [9] Волошин А. Спомини. Ужгород, 1923. 96 с. (Книжка «Русина». Чис. 10).
- [10] Вегеш М. Громадсько-політичні взаємовідносини Східної Галичини і Закарпаття в 1918-1919 роках. (матеріали до спецкурсу для студентів історичного факультету). Ужгород, 1996. С. 28–30.
- [11] Брашайко М. Виступ на Сеймі Карпатської України (15 березня 1939 року). URL: [http://www.hai-nyzhnyk.in.ua/doc2/1939\(03\)15.seim_karp.ukr.php](http://www.hai-nyzhnyk.in.ua/doc2/1939(03)15.seim_karp.ukr.php) (дата звернення: 14.09.2021).
- [12] Витяг із доповіді Й. Сталіна на XVIII з'їзді ВКП(б) про Карпатську Україну від 10 березня 1939 р. URL: <http://1939.in.ua/chronicle/vytjah-iz-dopovidi-j-stalina-na-xviii-zjizdi-vkp-b-pro-karpatsku-ukrajinu> (дата звернення: 12.09.2021).
- [13] Довгей В. Від Бескидів до Катині. Погляд за лаштунки. Львів: ЛьВЦНТЕІ, 2006. С. 3–13.
- [14] До 80-річчя проголошення незалежності Карпатської України. URL: <https://uinp.gov.ua/informaciyni-materialy/bibliotekaryam/do-80-richchya-progoloshennya-nezalezhnosti-karpatskoji-ukrajiny> (дата звернення: 17.09.2021).
- [15] Вторая мировая война в Закарпатье началась с Карпатской Украины. URL: <http://argumentua.com/stati/vtoraya-mirovaya-voyna-v-zakarpate-nachalas-s-karpatskoj-ukrainy> (дата звернення: 14.09.2021).
- [16] Дипломатический словарь: в 3-х томах / гл. ред. А.А. Громько. Москва, 1986. Т. 3. С. 346.
- [17] Політична історія України. XX століття: у 6-ти томах. Київ: Генеза, 2003. Т. 6. С. 15.
- [18] Размышления Русина-Лемка. Карпатска Русь від 03.01.1969.
- [19] Гавриш О. Україна і Росія. Ставка Кремля на русинського «прем'єра» без портфеля. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/28546663.html> (дата звернення: 11.09.2021).
- [20] Адамович С. Роль Комуністичної партії України в процесі становлення політичного русинства на Закарпатті. *Вісник Прикарпатського університету. Історія*. 2009. Вип. XVI. С. 17–28.
- [21] Зозуляк А. Жебы плоды наших отців не пропали. І Світовий конгрес русинів. Русин. 1991, ч. 2; Русини: новий чи оновлений народ? (З виступу проф. Павла Роберта Магочія на першому Світовому конгресі русинів в Меджилабірцях). Русин. 1991, ч. 2.
- [22] Медеши Л. Перши шветови конгрес о русинским языку. Русин. 1994, ч. 1; 1994, ч. 2.
- [23] Фединишинець В. Історична метафора професора Магочія. Ужгород: Патент, 1995. С. 115.

References

- [1] Zan, M. (2020). Political representation the ruthenian ethnic identity in Transcarpathia in the Ukrainian scientific discourse. *Politycus*, 1, 82-89.
- [2] Rusyns. Entry into Hungary. (n.d.). Retrieved from <https://znaimo.com.ua/%D0%A0%D1%83%D1%81%D0%B8%D0%BD%D0%B8>.
- [3] Veryha, V. (1996). *Essays on the history of Ukraine (late XVIII – early XIX centuries.)*. Lviv.
- [4] Kubiyovych, V. (Ed.). (1957). *Izbornik. Encyclopedia of Ukrainian Studies. Vocabulary part (EU-II)*. Vol. 2. Paris, New York.
- [5] Steblyi, F. (2012). Russian Soviets in Galicia. In V.A. Smoliy (Ed.), *Encyclopedia of the History of Ukraine: in 10 volumes*. Vol. 9. Kyiv: Institute of History of Ukraine, National Academy of Sciences of Ukraine.
- [6] Myshanych, O.V. (Ed.). (1984). *In the Verkhovyna. Collection of works by writers of pre-Soviet Transcarpathia*. Uzhhorod: Karpaty.
- [7] Vanat, I. (1979). *Essays on the recent history of Ukrainians in Eastern Slovakia. Vol. 1 (1918–1938)*. Prešov: Slovak Pedagogical Publishing House in Bratislava.
- [8] Kuras, I.F. (Ed.). (2003). *Political history of Ukraine. Twentieth century: In 6 volumes*. Vol. 5. Kyiv: Heneza.
- [9] Voloshyn, A. (1923). *Memories. (Book “Rusyn”. No. 10)*. Uzhhorod.
- [10] Vehesh, M. (1996). *Socio-political relations between Eastern Galicia and Transcarpathia in 1918-1919*. Uzhhorod.
- [11] Braschaiko, M. (1939). *Speech at the Sejm of Carpathian Ukraine (March 15, 1939)*. Retrieved from [http://www.hai-nyzhnyk.in.ua/doc2/1939\(03\)15.seim_karp.ukr.php](http://www.hai-nyzhnyk.in.ua/doc2/1939(03)15.seim_karp.ukr.php).
- [12] Excerpt from the report of J. Stalin at the XVIII Congress of the CPSU (b) on the Carpathian Ukraine. (1939, March). Retrieved from <http://1939.in.ua/chronicle/vytjah-iz-dopovidi-j-stalina-na-xviii-zjizdi-vkp-b-pro-karpatsku-ukrajinu>.
- [13] Dovhey, V. (2006). *From the Beskids to Katyn. A look behind the scenes*. Lviv: LvCSTEL.
- [14] To the 80th anniversary of the proclamation of independence of Carpathian Ukraine. Retrieved from <https://uinp.gov.ua/informaciyni-materialy/bibliotekaryam/do-80-richchya-progoloshennya-nezalezhnosti-karpatskoji-ukrajiny>.
- [15] World War II in Transcarpathia began with Carpathian Ukraine. (2017). Retrieved from <http://argumentua.com/stati/vtoraya-mirovaya-voyna-v-zakarpate-nachalas-s-karpatskoj-ukrainy>.
- [16] Gromyko, A.A. (Ed.). (1986). *Diplomatic Dictionary: In 3 volumes*. Vol. 3. Moscow.
- [17] Kuras, I.F. (Ed.). (2003). *Political history of Ukraine. Twentieth century: In 6 volumes*. Vol. 6. Kyiv: Heneza.
- [18] Rusyn-Lemko reflections. Carpathian Russia from 03.01.1969.
- [19] Havrysh, O. (2017). *Ukraine and Russia. The Kremlin's bet on the Ruthenian “prime minister” without a portfolio*. Retrieved from <https://www.radiosvoboda.org/a/28546663.html>.
- [20] Adamovych, S. (2009). The role of the Communist Party of Ukraine in the formation of political Rusynism in Transcarpathia. *Bulletin of the Precarpathian University. History*, XVI, 17-28.

- [21] Zozulyak, A. (1991). *The frogs of the fruits of our fathers have not disappeared. And the World Congress of Ruthenians. Rusyn. 1991, Part 2; Ruthenians: A new or renewed people? (From the speech of Prof. Pavel Robert Magochi at the First World Congress of Ruthenians in Medzhibirtsi).* Rusyn. 1991, Part 2.
- [22] Medeshy, L. (1994). *The First World Congress on the Ruthenian language. Rusyn. 1994, Part 1; 1994, Part 2.*
- [23] Fedynyshynets, V. (1995). *Historical metaphor of Professor Magochi.* Uzhhorod: Patent.

Mykhailo Kharyshyn

*PhD in Historical Science,
Kyiv, Ukraine*

Political Rusynism: Historical Retrospective of Its Origin and Geopolitical Transformation

---

Abstract. With the collapse of the Soviet Union, and especially with the start of the Russian aggression against the Ukrainian state, the issue of “political Rusynism” as well as Rusynism in general, has become today an effective instrument of blackmailing and destruction on the part of Russia for a wide range of countries of central and eastern Europe. According to the author of the article, these are first and foremost Ukraine, Slovakia, Poland and Romania, the Czech Republic, Moldova and the Balkan states, which are home to a large Ukrainian- Rusyn community. In view of the geopolitical tasks which the leading political actors set themselves, the center of such influence, according to the author, can shift, although Ukraine always remains among the key goals. The issue of addressing contemporary challenges and threats, which include political Rusynism etc. – call for a closer study of this problem. It aims to highlight briefly the main stages of the establishment and development of political Rusynism, show some practical steps of Rusynism ideologists guided by special services of neighbouring states to destabilize the situation in Ukraine. The article analyzes the origins of political Rusynism, the basic ideological principles including the modern form of “neorusynism”. The author will demonstrate historical connection between the Russian usage of rusynism and current situation in the region. According to the author, a thorough understanding of the political Rusynism’s nature will allow different interested institutions of Ukraine including government bodies to effectively neutralize and prevent, including in the frame of multi-format international platforms, the attempts of certain neighbouring states, first of all Russia, to destabilize the situation in Ukraine by using this phenomenon as one of the effective tools of hybrid warfare

Keywords: Rusynism, political Rusynism, “ruskiy mir”, Subcarpathian Rus, Carpathian Ukraine, Transcarpathia, national identity

---